

УДК 378.011.3-057.175:159.923.2

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ФЕНОМЕНА «ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Вадим Анатолійович Лісовий

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра музики

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Анотація

У статті висвітлено питання визначальної ролі самореалізації в розвитку особистості фахівця-педагога вищої школи. Розглянуто різноманітні підходи до вивчення феномена особистісної та професійної самореалізації, базові умови і фактори успішної самореалізації особистості в процесі її життя і діяльності (психобіологічні, психофізіологічні, психологічні, педагогічні та соціальні). З'ясовано, що професійна самореалізація найчастіше виступає як сукупність прояву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, внаслідок чого він відтворює себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності.

Ключові слова: *самореалізація особистості; професійна самореалізація викладача вищої школи; самоактуалізація; професійний саморозвиток.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості в останні роки стрімко зростає як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Це насамперед пов'язано з розумінням визначальної ролі самореалізації в розвитку особистості, з більш високими вимогами до таких якостей людини, як здатність до саморозвитку та самовдосконалення, що зумовлено соціально-економічними умовами, які загострили конкурентоздатність на професійному ринку праці. Унікальність і цінність людини як суб'єкта професійного пізнання, спілкування і праці полягає не лише в її діях та вчинках, але й у її вмінні постійно працювати над собою, вдосконалюватися, все глибше пізнавати свої можливості і максимально використовувати їх у своєму житті та професійній діяльності.

Оскільки вища освіта завжди була і є невід'ємним інститутом суспільства, який орієнтований передусім на становлення духовного потенціалу найбільш освічених його членів, значно підвищуються вимоги до педагога як до особистості, культуротворця. Вчені-акмеологи доходять висновку, що для прогресивного розвитку особистості педагога як професіонала необхідна органічна єдність процесів професійного виховання, соціалізації, і водночас процесів самовдосконалення і саморозвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Ідеї самотворення особистості, і зокрема особистості фахівця-педагога, є предметом пильного інтересу науковців другої половини ХХ та початку ХХІ ст. Цим питанням присвячено зокрема праці К. Абульханової-Славської, І. Беха, Є. Бондаревської, О. Брушлинського, Н. Гузій, Д. Леонтьєва, А. Маслоу, С. Максименка, В. Петровського, М. Полані, Г. Олпорта, К. Роджерса, П. Щедровицького, І. Якіманської та інших науковців. Динамічно зростаючий інтерес до самореалізації особистості як до наукової та практичної проблеми можна простежити в останніх дисертаційних дослідженнях і публікаціях Л. Анциферової, О. Артемової, А. Большакової, Е. Галажинського, Ю. Гришка, Л. Коростильової, Д. Леонтьєва, Н. Лосєвої, О. Пітерської, П. Семенухіна та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі різноманітних наукових підходів щодо визначення змісту феноменів «самореалізація особистості» та «професійна самореалізація викладача вищої школи».

Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, опитування, тестування, вивчення результатів навчальної діяльності студентів; статистичні методи.

Виклад основного матеріалу. Термін «самореалізація» (self-realisation) вперше був наведений у «Словнику з філософії та психології», виданому в 1902 році. Нині цей термін найчастіше інтерпретується як «реалізація власного потенціалу», а оскільки в основі феномена самореалізації особистості лежать проблеми росту, розвитку, самовдосконалення людини, поняття «самореалізація» часто вживають як синонім терміну «самоактуалізація» [1].

При всьому різноманітті різних теорій і концепцій донині не існує єдиної концепції самореалізації. Особливу складність на методологічному рівні викликає невизначеність та нерозробленість самого поняття «самореалізація»; вченим дуже складно дійти єдиної думки щодо форми феномена самореалізації, визначитися, чим вона є – про-

цесом чи результатом, явищем чи властивістю, або чимось іншим. На думку С. Кудінова, складність вивчення самореалізації полягає в тому, що вона не може спостерігатися безпосередньо і об'єктивно – ми можемо спостерігати лише її ефекти і результати, відображені в психіці суб'єкта. Самореалізацію важко виміряти в силу її високої суб'єктивності, важко контролювати в ході експерименту в силу впливу величезної кількості чинників, що ускладнює застосування вимірювальних і експериментальних методів дослідження [8].

Науковці-психологи традиційно пов'язують історичний шлях розвитку понять «самореалізація» та «самоактуалізація» з гуманістичною парадигмою в психології, де ці терміни є центральними. Так, у «піраміді потреб» А. Маслоу самоактуалізація розташована на вершині, тобто є найвищою потребою людини [12]. На думку К. Роджерса, особистості, що самоактуалізується, притаманні: здатність завжди вільно реагувати на ситуацію й вільно переживати свою реакцію (стресостійкість); відкритість будь-якому досвіду, намір людини жити повним життям у кожний його момент; здатність людини більше дослухатися до власних інстинктів та інтуїції, ніж до розуму й думки інших (відсутність конформізму); почуття свободи у думках і вчинках; високий рівень творчості [15].

Г. Олпорт вважає, що людині, яка самоактуалізується, властиве прагнення до досконалості, вона робить найкращим чином те, на що вона здатна. Вчений вважає самоактуалізацію головною умовою повноцінного розвитку особистості, збереження її здоров'я й досягнення зрілості та розглядає самоактуалізацію як процес «становлення», у якому індивід бере на себе відповідальність за планування ходу свого життя [14].

З 1990-х рр. і по нинішній час проблеми самореалізації особистості набувають особливо широкого висвітлення в працях науковців пострадянського простору. Це насамперед пов'язано із глобальними соціально-політичними та соціально-психологічними змінами у згаданому суспільстві. Так, однією із ґрунтовних спроб створити цілісний науковий «портрет» феномена самореалізації можна вважати монографію В. Клочка та Е. Галажинського [6]. Головною ідеєю даної праці є теза те, що «самореалізація це не що інше, як перехід можливості в дійсність [...] форма, в якій людина забезпечує власний розвиток, саморозвиток, це основа стійкості людини як складної, але цілісної психологічної системи, що самоорганізується. Наша праця спрямована на пошук доказів того, що можливості можуть бути джерелом активності, що це джерело в психоісторичному процесі виходить на перше місце, відтісняючи вітальні потреби (потреби життєзабезпечення) на другий

план, що з цим джерелом активності пов'язані сутність людини, її самість, місія і призначення» [6, с. 4].

Д. Леонт'єв зазначає, що «в основі прагнення людини до самореалізації лежить не завжди усвідомлюване прагнення до безсмертя, яке може усвідомлюватися в різних формах як прагнення підвищити знання, покращити умови життя людей, передати іншим знання та досвід, відкрити людям сенс тощо» [9, с. 151].

Розглядаючи проблему самореалізації в системі наук про людину, Л. Коростильова дає таке визначення: «самореалізація – це здійснення можливостей розвитку «Я» з допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми (ближнім і далеким оточенням), соціумом і світом у цілому» [7, с. 52]. Тому важливою детермінантою самореалізації, на думку авторки, є діяльність, мотив, що здійснюють спонукальну, смислоутворюючу і стимулюючу функції.

С. Кудінов виокремлює дві основні форми самореалізації: зовнішня та внутрішня. Зовнішня спрямована на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін. Внутрішня забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах. Отже, можуть існувати три види проявів самореалізації особистості:

1) діяльнісна самореалізація, що характеризується самовираженням суб'єкта в різних видах діяльності і забезпечує високий рівень професійної компетенції;

2) соціальна самореалізація, пов'язана з виконанням гуманітарної місії, суспільно-господарської, суспільно-політичної, суспільно-педагогічної або будь-якої іншої суспільно корисної діяльності;

3) особистісна самореалізація, яка сприяє духовному зростанню людини, забезпечуючи розвиток особистісного потенціалу: відповідальності, допитливості, товариськості, працьовитості, наполегливості, ініціативності, ерудиції, креативності, моральності тощо [8].

На думку С. Максименка, самореалізація особистості (а отже, і її мотивація) є «природною» і тотально-всезагальною якістю (ознакою) будь-якої особистості; питання про її додаткове формування стояти не може. Отже, проблема полягає в тому, що люди далеко не завжди розкривають і формують усі свої сутнісні сили-якості, залишаючись навіть неосвіченими щодо власного потенціалу.

С. Максименко підкреслює, що аналіз основних положень вітчизняної філософсько-психологічної традиції дає змогу встановити: самореалізація особистості є, насправді, органічно притаманною будь-

якій людині, і зовсім недоречними є тези щодо того, що нібито дуже невелика кількість людей самореалізується, оскільки це роблять усі. Але соціальні обставини можуть бути такими, що сприятимуть більш активному і глибоко змістовному становленню (отже, самореалізації) особистості. І саме це є соціально-психологічною проблемою [11].

Разом із тим науковці констатують, що самореалізація та досягнення важливих життєвих цілей можуть мати й побічні негативні ефекти, серед яких – криза втрати смислу, нудьга, спустошеність, відчуження, ангедонія, зупинка в особистісному та професійному зростанні, професійне й особистісне вигоряння, відсутність життєвих прагнень та планів, низький рівень вмотивованості, активності, насиченості життя яскравими переживаннями. На думку науковців, причиною психічного неблагополуччя в даному випадку може бути не лише переживання вичерпаності власних ресурсів після досягнення значних життєвих цілей, а й незадоволення людини самим перебігом процесу самореалізації та оцінкою досягнутих результатів [2].

Не менш гостро постає проблема визначення базових умов і факторів успішної самореалізації особистості в процесі її життя та діяльності. На думку вчених, такими базовими умовами самореалізації особистості виступають психобіологічні, психофізіологічні, психологічні, педагогічні та соціальні фактори. На користь психоекологічної системи впливу на успішність або неуспішність самореалізації суб'єкта свідчать результати досліджень (Р. Зобов, В. Панов, С. Дерябо, В. Ясвін), де констатується вплив екологічних факторів на психіку людини, внаслідок чого може проявлятися підвищення агресивної поведінки, зниження життєвого тону, психологічної активності, прояв депресії та інших негативних факторів, що негативно впливають на самореалізацію особистості.

Щодо психофізіологічних факторів у самореалізації особистості, то тут найбільшу значущість представляють анатомо-фізіологічні особливості, які є передумовою для успішної самореалізації людини у будь-якій сфері, а також особливості нервової системи і властивості темпераменту.

До психологічних умов, що сприяють успішності самореалізації особистості, належать психічні пізнавальні процеси, властивості особистості і психоемоційні стани.

Наступну систему складають соціальні детермінанти. До неї входять різного роду інститути соціалізації, які забезпечують соціально-рольові позиції учасникам, що сприяють або перешкоджають самореалізації особистості.

Що стосується педагогічних умов, то вони концентруються в системі навчання і виховання, які самі по собі є системоутворюючими основами самореалізації.

В останні десятиліття предметом пильної уваги науковців у галузях педагогіки, психології, теорії управління є феномен професійної самореалізації фахівця. Досить гостро стоїть це питання в педагогічній науці, оскільки «сьогодення вимагає високопрофесійного, компетентного викладача, який би прагнув власної самореалізації у професійно-педагогічній діяльності, втілював сучасні принципи навчання і виховання, змінив сенс і характер стосунків викладача і студента, поважав суверенність особистості та одним з головних своїх завдань вважав виховання у студентів прагнення до самореалізації» [10, с. 1].

П. Семенухін вважає, що професійна самореалізація є складним організованим та багатоетапним процесом поступового перетворення професійного потенційного на реальне шляхом залучення до професійних відносин, що відбувається протягом усього життя особистості. Професійна самореалізація особистості детермінована ціннісно-смисловими, інтелектуальними та мотиваційними особливостями особистості і включає в себе такі узагальнені характеристики, як професійний розвиток, професійні досягнення, затребуваність професійних знань та професійного досвіду тощо. Найбільш значущими особистісними чинниками, що впливають на професійну самореалізацію, є самоефективність, гнучкість поведінки і незадоволеність власною діяльністю. Самоефективність виявляється в умінні організувати свою діяльність і досягти успіху у взаємодії з оточуючими, гнучкість поведінки забезпечує ефективну міжособистісну та професійну взаємодію, незадоволеність власною діяльністю стимулює розвиток потреби до професійного зростання. Критерієм успішності професійної самореалізації в обраній професії може служити кар'єрне зростання, яке тією чи іншою мірою дозволяє стверджувати як наявність компетентності людини, так і її задоволеність результатом своєї професійної діяльності [16].

О. Артемова під поняттям «професійна самореалізація» розуміє соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття і здійснення особистісного професійного потенціалу. Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення,

професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції [1].

Ю. Гришко, розглядаючи проблему формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки, зазначає, що «цінність професійної та особистісної самореалізації українців у цілому й українських педагогів зокрема залишається декларацією на рівні теорії, жорстко стикаючись з реаліями практичної життєдіяльності освітніх систем» [3, с. 1]. Головними причинами такого стану автор вважає низку суперечностей, що існують у практиці і теорії професійної педагогіки, зокрема:

- між командно-адміністративною традицією управління педагогічними процесами у вищій школі та зростанням соціальної потреби в педагогах з високим рівнем ініціативності, ентузіазму та неконформістською життєвою позицією;

- між визнанням особистісної та професійної самореалізації майбутніх педагогів одним із завдань професійної освіти та відсутністю усталеної традиції цілеспрямованого розвитку в них критичного мислення, креативності й толерантності в ставленні до важко передбачуваного характеру професійної діяльності;

- між необхідністю реформування традиційної лекційно-практичної форми професійної підготовки педагогів та надто обережним упровадженням інтерактивних і контекстних методів навчання, спрямованих на їх самореалізацію та фахову ідентифікацію [3, с. 2].

Н. Гузій, досліджуючи категорію професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога, зазначає, що індивідуально-особистісний аспект професіоналізму педагога не лише дає йому можливість посісти належне місце у суспільному розподілі праці, отримувати матеріальну винагороду, а й набуває особистісної значущості, перетворюється на індивідуальну цінність та засіб самоздійснення і самореалізації [4, с. 16]. Також Н. Гузій констатує, що специфічним результатом творчої самореалізації педагога виступає сформованість у нього готовності до подальшого професійного самовдосконалення як показник зрілості та розвиненості особистості педагога-професіонала [5, с. 156].

Теоретико-методологічне обґрунтування моделі самореалізації викладача вищого навчального закладу було здійснено у докторській дисертації Н. Лосєвої [10]. Автором обґрунтовано теоретико-методологічні засади самореалізації особистості викладача вищого навчального закладу, розроблено концептуальну модель реалізації цього процесу та експериментально перевірена її ефективність.

На думку Н. Лосевої, самореалізація викладача вищого навчального закладу є сенсовизначальною і разом з тим необхідною умовою його успішної професійно-педагогічної діяльності. Відповідно до цього викладачем вибудовується педагогічна позиція, що ґрунтується на безумовному визнанні унікальності кожної людини як найвищої цінності. Основу розробленої концепції складає фундаментальне положення філософської антропології, за яким ідея самореалізації викладача ґрунтується на особистому бажанні кожного педагога реалізувати свій потенціал у професійній діяльності. Прагнення викладача до самореалізації розглядається як вияв людської сутності, особистісної форми існування людини в професії, як одна з головних цінностей навчального процесу, оскільки викладач повинен виховувати студентів, що розуміють і поділяють цінності самореалізації, бути для них реальним прикладом самореалізації в професії [10, с. 5].

Самоінтерес, самопізнання, рефлексія, самовизначення, самопроєктування, самовдосконалення, саморозвиток, самоутвердження – така низка «само-процесів» є шляхом до самореалізації. Результативність просування викладача цим шляхом залежить від усвідомленого розуміння цінностей самореалізації і теоретичної та практичної готовності до їх кваліфікованого втілення в навчально-виховний процес у вищій школі [10, с. 6].

Достатньо актуальною є проблема формування передумов успішної професійної самореалізації педагогів ще на етапі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Так, О. Мілініс запропоновані концептуальні засади і педагогічна технологія розробки та реалізації суб'єктно орієнтованого підходу до розвитку культури творчої самореалізації студентів-педагогів у креативній освітній діяльності. На думку автора, розвиток культури творчої самореалізації студентів-педагогів у креативній освітній діяльності – це цілеспрямований багатомірний процес і результат якісних і кількісних змін Я-концепції творчої самореалізації і саморозвитку студентів-педагогів, яка включає Я-культурне, Я-творче, Я-професійне, Я-соціальне шляхом інтеріоризації та екстеріоризації суб'єктного позитивного досвіду в різних видах креативної освітньої діяльності, культуровідповідними компонентами якої є система цінностей творчості, знання її сутності, професійно-творчі компетенції і здібність до творчого саморозвитку. Творча самореалізація студентів-педагогів представлена взаємозв'язком її базових компонентів (ціннісно-цільовий, мотиваційно-змістовий, емоційно-регулятивний і діяльнісно-творчий), видів креативної освітньої діяльності (навчально-дослідницький, проєктно-творчий,

художньо-творчий, науково-дослідницький, професійно-творчий) та рівнів їх розвитку, яка відображається у багатовимірній моделі творчої самореалізації [13, с. 18-19].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, аналіз наукових джерел останніх років дозволяє зробити висновок про те, що феномен самореалізації особистості, і професійної самореалізації педагога вищої школи зокрема, постійно перебуває під пильною увагою науковців і практиків у галузі психології та педагогіки вищої освіти. Багатогранність досліджень та інтерес науковців до даної проблеми зумовлені передусім якісними змінами в системі освіти, до яких можна віднести пошук альтернативних форм освітніх систем, розробку багатоваріантних освітніх технологій, інноваційних стратегій освітнього процесу, тлумачення освіти у контексті культури і творчості, підготовку компетентного, конкурентоспроможного фахівця для роботи в часом непередбачуваному середовищі, здатного творчо розв'язувати професійні проблеми, готового до подальшої самоосвіти та саморозвитку.

Окрім цього, педагогічна практика свідчить про те, що школяр, студент, будь-який учень сприймає педагога в першу чергу як особистість, а система знань, яку він формує, її виховні можливості сприймаються учнями в світлі індивідуальності педагога, як щось персональне, що йде від людини до людини.

Проведений аналіз наукових джерел свідчить також про те, що переважна більшість науковців під професійною самореалізацією розуміє сукупність прояву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, внаслідок чого він відтворює себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності. Також професійну самореалізацію можна трактувати як розкриття якостей, можливостей, здібностей та досягнення максимуму потенціалу в професійній діяльності.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у більш чіткому визначенні методологічних засад особистісної та професійної самореалізації викладача вищого навчального закладу, побудові концептуальних засад організаційно-діяльнісної системи забезпечення професійної самореалізації викладача вищої школи, та експериментальній перевірці її ефективності.

Список використаних джерел

1. *Артемова О. І.* Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах [Електронний ресурс] // Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації». – 2014, № 1-2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/186>
2. *Большакова А. М.* Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 – Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. *Гришко Ю. А.* Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 24 с.
4. *Гузій Н. В.* Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: автореф. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. – Київ, 2007. – 39 с.
5. *Гузій Н. В.* Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та історичні аспекти : монографія. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
6. *Клочко В. Е., Галажинский Э. В.* Самореализация личности: системный взгляд / Под редакцией Г.В. Залевского. – Томск: Издательство Томского университета, 1999. – 154 с.
7. *Коростылева Л. А.* Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.
8. *Кудинов С. И.* Самореализация как системное психологическое образование [Електронний ресурс] // Relga: Научно-культурологический журнал. – № 16 (161). – Режим доступу: <http://www.relga.ru>
9. *Леонтьев Д. А.* Развитие идеи самоактуализации в работах А. Маслоу // Вопросы психологии. – 1987. – № 3. – с. 150 – 158.
10. *Лосева Н. М.* Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2007. – 43 с.
11. *Максименко С. Д.* Психологія особистості: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.

12. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
13. Милинис О. А. Субъектно ориентированный подход к развитию культуры творческой самореализации студентов-педагогов в креативной образовательной деятельности: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Казан. федер. ун-т. – Казань, 2012. – 50 с.
14. Олпорт Г. Становление личности. – М.: Смысл, 2002. – 461 с.
15. Роджерс К. Р. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы : монография / Пер. с англ. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 464 с.
16. Семенухин П. Ю. Психологические детерминанты профессиональной самореализации личности лидера: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – Новосибирск, 2008. – 156 с.

References

1. Artemova O.I. Profesiina samorealizatsiia osobystosti v suchasnykh umovakh (*Professional self-identity in modern conditions*), *Osvita rehionu: politolohiia, psykhologhiia, komunikatsii*, 2014, Vol. 1-2. – <http://social-science.com.ua/article/186> [in Ukrainian]
2. Bolshakova A.M. Osobystisna realizovanist liudyny v ontogenezi (*Personality feasibility of human ontogeny*), *Zaporizhzhia*, 2011. – 36 p. [in Ukrainian]
3. Hryshko Yu.A. Formuvannia tsinnosti samorealizatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky (*The formation of self-realization value of future pedagogues in the process of professional training*), *Zaporizhzhia*, 2009. – 24 p. [in Ukrainian]
4. Huzii N.V. Katehoriia profesionalizmu v teorii i praktytsi pidhotovky maibutnoho pedahoha (*The category of professionalism in the theory and practice of preparation of the future educator*), *Kyiv*, 2007. – 39 p. [in Ukrainian]
5. Huzii N.V. Pedahohichni profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta istorychni aspekty (*Teaching professional: historical, methodological and historical aspects*), *Kyiv*, 2004. – 243 p. [in Ukrainian]
6. Klochko V.E., Galazhinskij E'.V. Samorealizaciya lichnosti: sistemny'j vzglyad (*Self-realization: a systematic view*), *Tomsk*, 1999. – 154 p. [in Russian]

7. Korosty'leva L.A. Psixologiya samorealizacii lichnosti: zatrudneniya v professional'noj sfere (*The psychology of self-realization: the difficulties in the professional field*). – SPb, 2005. – 222 p. [in Russian]
8. Kudinov S.I. Samorealizaciya kak sistemnoe psixologicheskoe obrazovanie (*Self-realization as a systemic psychological formation*), Relga, №16 (161). – [http:// http://www.relga.ru](http://www.relga.ru) [in Russian]
9. Leont'ev D.A. Razvitie idei samoaktualizacii v rabotax A. Maslou (*Development of the idea of self-actualization in the works of Abraham Maslow*), *Voprosy' psixologii*, 1987, Vol. 3. – pp.150-158. [in Russian]
10. Losieva N.M. Samorealizatsiia osobystosti vykladacha vyshchoho navchalnogo zakladu yak zahalnopedahohichna problema (*Self individual teacher higher education institution as general pedagogical problem*), Kharkiv, 2007. – 43 p. [in Ukrainian]
11. Maksymenko S.D. Psykhohohiia osobystosti: pidruchn. dlia stud. vyshch. navch. zakl. (*Psychology of Personality*), Kyiv, 2007. – 296 p. [in Ukrainian]
12. Maslow A. Motivaciya i lichnost' (*Motivation and Personality*), SPb, 1999. – 478 p. [in Russian]
13. Milinis O.A. Sub»ektno-orientirovanny'j podxod k razvitiyu kul'tury' tvorcheskoj samorealizacii studentov-pedagogov v kreativnoj obrazovatel'noj deyatel'nosti (*Subject-oriented going near development of culture of creative self-realization of students-teachers in creative educational activity*), Kazan', 2012. – 50 p. [in Russian]
14. Olport G. Stanovlenie lichnosti (*Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*), Moskow, 2002. – 461 p. [in Russian]
15. Rodzhers K.R. Konsul'tirovanie i psixoterapiya. Novejshie podxody' v oblasti prakticheskoy raboty' (*Counseling and Psychotherapy: Newer Concepts in Practice*), Moskow, 2000. – 464 p. [in Russian]
16. Semenuxin P.Yu. Psixologicheskie determinanty' professional'noj samorealizacii lichnosti lidera (*Psychological determinants of professional self-realization of the individual leader*), Novosibirsk, 2008. – 156 p.

Вадим Анатольевич Лисовой

Кандидат педагогических наук, доцент

Кафедра музыки

Чернивецкий национальный университет имени Юрия Федьковича

vadislis@hotmail.com

Лисовой В. А.

**К ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ
ФЕНОМЕНА «ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»**

Аннотация

В статье освещены вопросы определяющей роли самореализации в развитии личности специалиста-педагога высшей школы. Рассмотрены различные подходы к изучению феномена личностной и профессиональной самореализации, базовые условия и факторы успешной самореализации личности в процессе ее жизни и деятельности (психобиологические, психофизиологические, психологические, педагогические и социальные). Выяснено, что профессиональная самореализация зачастую выступает как совокупность проявления индивидуальных профессионально-личностных качеств и свойств специалиста, вследствие чего он воспроизводит себя в своей сущности в многомерной практической и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: самореализация личности; профессиональное образование, профессиональная самореализация преподавателя высшей школы; самоактуализация; профессиональное саморазвитие.

Vadim Lisoviy

Ph.D., associate professor

Head of Music Department

Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work,

Music Department Chernivtsi University

vadislis@hotmail.com

Lisoviy V.A.

**ON THE DEFINITION OF CONTENTS PHENOMENON OF
«PROFESSIONAL FULFILLMENT TEACHER OF HIGH SCHOOL»**

Abstract

The article highlights the issue decisive role in the development of self-identity specialist teacher of high school. The various approaches to the study of the

phenomenon of personal and professional fulfillment, basic conditions and factors of successful self-identity in the course of its life and activity (psychobiological, physiological, psychological, educational and social). Found that professional self-realization often serves as a display of a set of individual professional and personal qualities and professional characteristics, so that it reproduces itself in its essence a multidimensional practical and professional activities.

The purpose of the article is to analyze the various scientific approaches to determining the content of the phenomenon of “self-identity” and “self-realization vocational high school teacher.”

Research interest in the personal fulfillment associated with understanding the decisive role in the development of self-identity, more demanding human qualities such as the ability to self-development and self-improvement. Ideas of self-identity and, in particular, the individual specialist teacher is the subject of great interest to scholars of the second half of the XX and XXI century.

With all the variety of different theories and concepts to this day there is no single concept of self-realization. Particular difficulty in methodological level causes uncertainty and underdevelopment of the concept of “self-realization”.

The analysis of scientific sources also shows that the vast majority of scientists under the professional fulfillment understands the totality of our individual professional and personal qualities and professional characteristics, so that it reproduces itself in its essence a multidimensional practical and professional activities. Also professional fulfillment can be interpreted as disclosing qualities, capabilities, capabilities and achieve maximum potential in professional activities.

Key words: *personal fulfillment; professional education, professional self-realization of a high school teacher; self-actualization; professional self-development.*